

Autizmus a neurodiverzitás jegyében – támogatási utak és lehetőségek

*“Egyik sem vagyok.
Sem üllő, se kalapács.
– Talán: a csengés.” (Fodor Ákos)*

Somogyvári Rita

autizmus spektrum pedagógiája és
tanulásban akadályozottak pedagógiája
szakos gyógypedagógus

Az autizmus megközelítése

Medikális

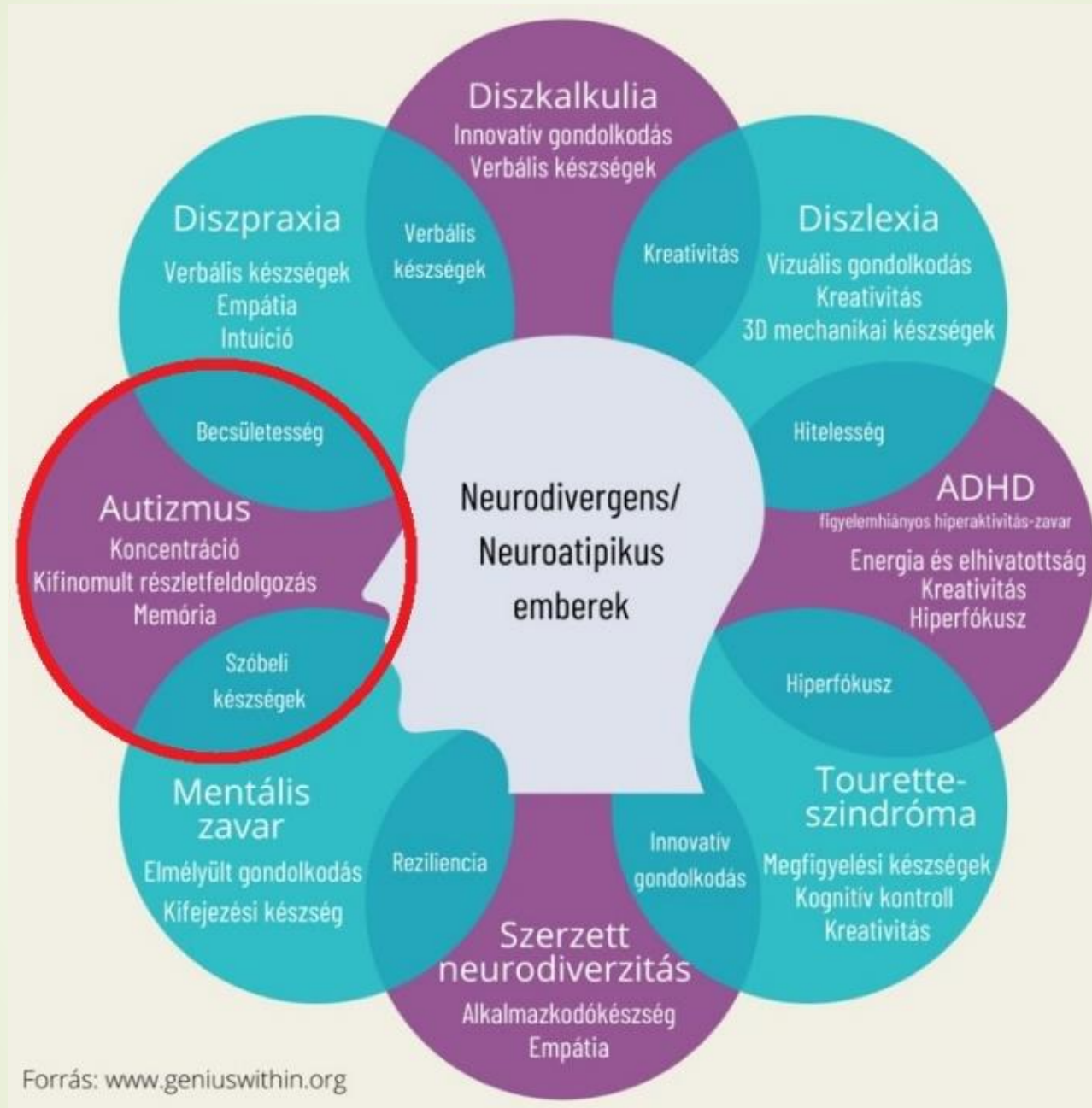
- Kanner (1943), Asperger (1944)
- BNO-10: pervazív fejlődési zavar (ebben: gyermekkori autizmus, Asperger-szindróma stb.)
- BNO-11: „a mentális, viselkedési vagy idegfejlődési zavarok” – „autizmus spektrum zavar”

Pszichogén „ok”: Bettelheim (1950)

Gyógypedagógiai

- Neurodiverzitás = természetes változatosság

Amit az autizmusról tudunk...

- nem kizárólagosan genetikai hátterű neurokognitív fejlődési zavar, mely a személyiséget minden jegyében áthathatja (pervazív) (Győri, 2012)
- nincs biomarker
- rendellenességek az agy kémiaiájában – kutatások folyamatban
- fokális agyi eltérések (prefrontális kéreg!, kisagy, mediális temporális agykéreg)
- átfogó agyi eltérések
- Prevalencia: 1-2%; nemek közti arány (ffi: nő 4:1)
- **Az autizmus idegrendszeri-fejlődési probléma, mégis a viselkedéses jegyek alapján történik a diagnosztika.**

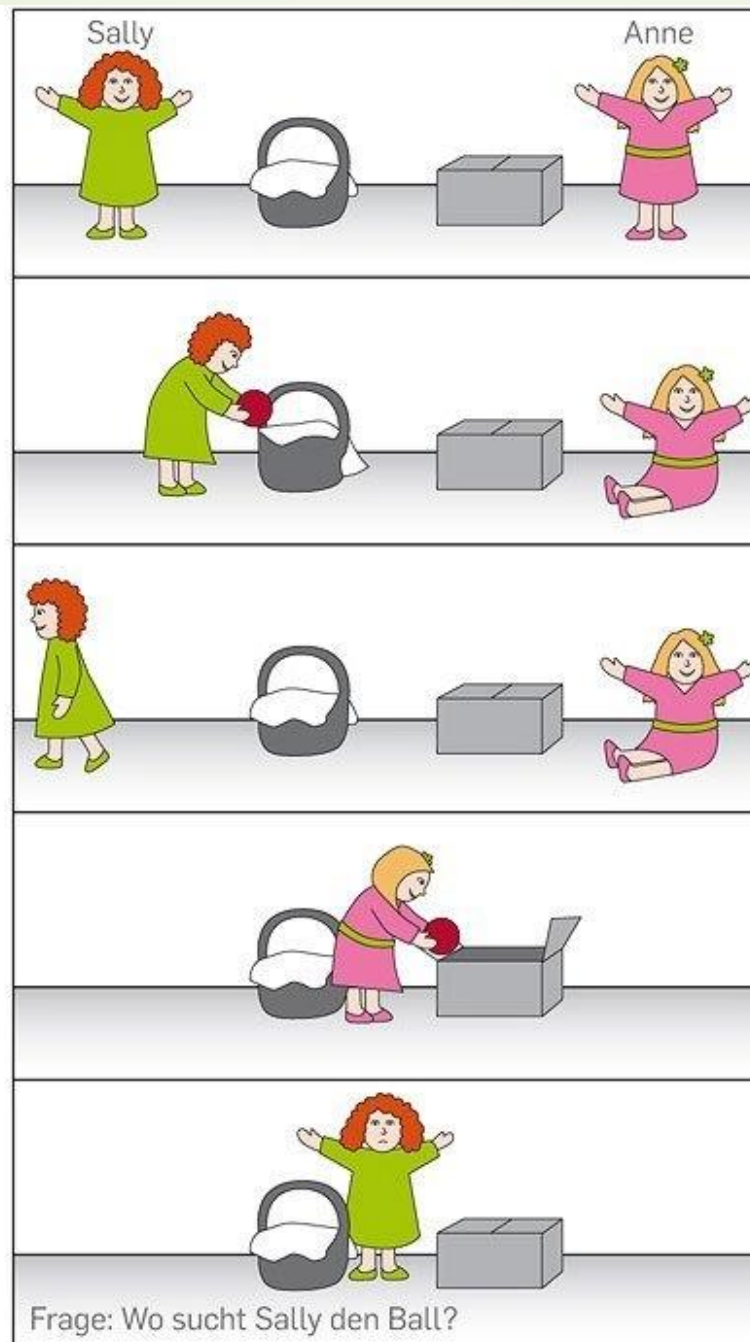

Az autizmus kognitív pszichológiai magyarázatai („BIG 3”)

- Naiv tudatelméleti deficit hipotézise (magdeficit)
- Végrehajtó működések zavarának hipotézise (magdeficit)
- Gyenge centrális koherencia hipotézise (sajátos kognitív stílus)

Naiv tudatelméleti deficit (= mentalizáció, elmeolvasás)

- Tipikus fejlődés esetén : automatikusan, tudatos erőfeszítést nem igényelve segít minket a társas helyzetek megértésében, illetve annak kikövetkeztetésében, hogy a másik embertől, milyen viselkedés várható
- ▶ érintettség az alábbi területeken:
  - újszülöttkori utánzás, szempreferencia
  - diszkurzív gagyogás
  - 9-12. hó: közös figyelmi viselkedés ▶ ▶ ▶
  - tekintetirány követés, élménymegosztás (protoimperatív, protodeklaratív mutató)
  - 15-18. hó: mintha játék (tettetés)
  - 4-5. év: tipikus fejlődő gyermek már „tud” félrevezetni, becsapni

Naiv tudatelméleti deficit miatt...

- Mi a támogatás területe?
  - kommunikáció
  - társas interakció (szó szerinti értelmezés)
  - iskolában adaptált akadémikus tartalom

Módszerek:

- érzelmileg biztonságos, kiszámítható környezet
- vizuális támogatás – folyamatábrák, munkarend, napirend
- jutalom

Végrehajtó működések zavara

- Def.: Arra való képesség, hogy egy személy, egy távoli cél elérése érdekében fenntartsa és működtessen egy megfelelő problémamegoldó apparátust (Ozonoff, Lurija)

Komponensei:

1. Viselkedés programozása (tervezés)
2. Rugalmas kivitelezés
3. Monitorozás és ellenőrzés
4. Kognitív rugalmasság
5. Munkamemória
6. Gátlás

A végrehajtó működések zavara miatt...

- Mi a támogatás területe?
- problémamegoldás (pl. öltözködés, feladat megoldásának folyamata)
- strukturálatlan helyzetek kezelése
- repetitív viselkedés feloldása

Módszerek:

- vizuális támogatás (napirend, folyamatábra)
- munkaszervezés pl. tanulásnál

Gyenge centrális koherencia, mint sajátos kognitív stílus

- Tipikus fejlődés során: a felénk áramló információkat jelentésteli egésszé szervezzük (Uta Frith) → ez segít abban, hogy a fontos dolgokra figyeljük, a többit „hanyagoljuk”
- A részletfókuszált észleléshez kapcsolódó tünetek:
  - tárgyak részleteivel való megszállott foglalkozás
  - afunkcionális rutinokhoz való kényszeres ragaszkodás
  - gyakran kiváló mechanikus emlékezet
  - megőrzött szigetképességek (rajz, számolás, zene), esetleg savant képesség
  - beszűkült, sztereotip érdeklődés

A gyenge centrális koherencia miatt...

- szenzoros érzékenység (fény, zaj, tapintás)
- lényegkiemelés nehezítetté válik (tananyag elsajátítása során – adaptáció)

Módszerek:

- érzelmileg biztonságos közeg (protetikus környezet)
- lényegkiemelés tanítása, szigetszerű képességek erősségként való „hasznosítása”
- vizuális segítség (sematikus ábra, fénykép)
- rövid, lényegre törő kommunikáció

A pszichológiai háttér alapján...

Autizmus triász (1980) fogalma helyett autisztikus diád (2013):

a tüneti képet a **társas-kommunikáció** (1) és a **sztereotip viselkedés** (2) mentén tárgyalja.

MULTIDIMENZIONÁLIS SPEKTRUM

- Autizmus súlyossága
- Intelligenciaszint
- Környezet
- Beszédészlelés és beszédprodukciónak szintje

Társuló zavarok •

Életkor •

Személyiség •

„Nincs egyetlen olyan tünet, amely önmagában igazolhatná az ASD diagnózist.

Nincs egyetlen olyan viselkedés, amely önmagában kizárhatná az ADS diagnózist.

Nincs egyetlen olyan ASD-re jellemző tünet, amely ne fordulhatna elő a tipikus fejlődésben.

Nincs egyetlen olyan ASD-re jellemző tünet, amely ne fordulhatna elő más fejlődési zavarokban, gyermekpszichiátriai/pszichiátriai kórképekben. „

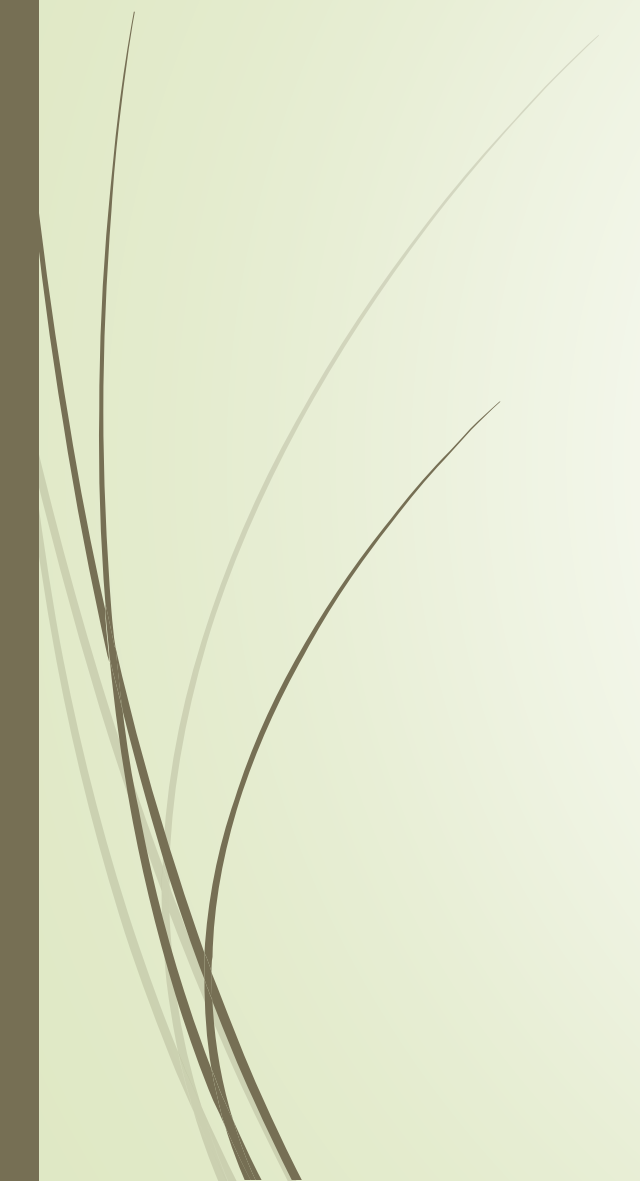
(Dr. Stefanik Krisztina)

Végezetül...

Mi a legfontosabb cél az autizmussal érintett emberek támogatásában?

Köszönöm a figyelmet!

Felhasznált irodalom

- **Győri M. (2005): Az autizmus kognitív háttérének változó kauzális modelljei.** In : Gervain J., Kovács Gy ., Lukács Á., Racsmány . M., szerk., Az ezerarcú elme. Tanulmányok Pléh Csaba 60. születésnapjára. Budapest: Akadémiai. pp. 378-389.
- **Győri M. (2003): A neurokognitív fejlődés moduláris zavrai: az autizmus.** In: Gulyás B., Pléh Cs ., Kovács Gy ., szerk., Kognitív idegtudományok. Budapest: Osiris.
- **Győri M. (2012). A neurokognitív fejlődési zavarok viselkedésgenetikája.** Bereczkei T. és Hoffmann Gyula, szerk., Gének, gondolkodás, személyiség. Bevezetés a humán viselkedésgenetikába. Budapest: Akadémiai.
- **Gy. Stefanik K. (2005). Az iskoláskorra vonatkozó prognóziskérdése autizmusban – a korai képességmintázat és a naiv tudatelméleti vonatkozású viselkedések szerepe.** Doktori (PhD) értekezés. ELTE Pszichológia Doktori Iskola, Budapest.